

Piotr Szkutnik

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6086-2655>

Uniwersytet Łódzki, Wydział Filozoficzno-Historyczny

email: pszkutnik@poczta.onet.pl

Legalizacje dzieci w świetle akt Sądu Pokoju Okręgu Radomszczańskiego w latach 1845–1874

Legalization of children in the light of files at the Radomsko District Peace Court, from 1845 to 1874

Abstrakt

W artykule opracowano dane znajdujące się w protokołach legalizacji dzieci, powstałych w Sądzie Pokoju Okręgu Radomszczańskiego w latach 1845–1874. Wykorzystując metodę statystyczną, analizie poddano płeć, wiek, pochodzenie społeczne, terytorialne, imiona i nazwiska legalizowanych dzieci. W większości dzieci pochodziły ze związków pozamałżeńskich. Wywodziły się z niższych warstw społecznych badanego okręgu sądowego. Nie miały piętnujących je imion oraz najczęściej nosiły nazwiska pańskie swych matek. Niemal wszystkie legalizacje dotyczyły męskiego potomstwa, w większości dojrzałych mężczyzn.

Abstract

The article uses data contained in the records of the legitimization of children made in the District Court of the Radomsko District between 1845 and 1874. Using the statistical method, the analysis was based on sex, age, social and territorial origin, names and surnames of the children. Most of the children were born out of wedlock to parents from the lower social classes in the judicial district under study. They did not have first names that would stigmatize them and most often bore their mother's maiden name. Almost all the cases of legitimization concerned male offspring, mostly mature men. Most often, parents wanted to prove that their

Najczęściej zabiegano o wykazanie tzw. jedynactwa syna, co wiązało się z chęcią uchronienia go przed służbą w wojsku rosyjskim.

son was an only son, which was associated with the desire to protect him from serving in the Russian army.

Słowa kluczowe

legalizacje dzieci, dzieci nieślubne, służba wojskowa, sąd pokoju, okręg radomszczański, XIX wiek

Keywords

legalization of children, illegitimate children, military service, court of peace, Radomsko district, 19th century

Wprowadzenie

W pracach z zakresu demografii historycznej¹ czy też historyków prawa² często omawiana jest problematyka dzieci naturalnych. Zagadnienie legalizacji dzieci nie zostało dotąd tak dobrze rozpoznane. Przedmiotem badań przedstawionych w niniejszym artykule jest dokumentacja dotycząca dzieci uznanych przez rodziców, powstała w Sądzie Pokoju Okręgu Radomszczańskiego w latach 1845–1874. Celem artykułu jest przedstawienie procedury legalizacji dzieci oraz statystyk wynikających z zarejestrowanych w tym okresie protokołów uznania dzieci. Analizie poddano płeć, wiek, imiona i zmiany nazwisk oraz społeczne i terytorialne pochodzenie dzieci. Ustalono motywy legalizacji dzieci. Zapisy akt sądu zinterpretowano na podstawie ówczesnych przepisów prawnych. Na określenie

¹ Zob. np. Sabina Rejman, *Ludność podmiejska Rzeszowa w latach 1784–1880. Studium demograficzno-historyczne* (Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2006), 114–115; Dariusz Prucnal, „Dzieci nieślubne w Lublinie w latach 1612–1638 (w świetle ksiąg chrztów parafii p.w. Michała Archanioła)”, w: *Rodzina i gospodarstwo domowe na ziemiach polskich w XV–XX wieku. Struktury demograficzne, społeczne i gospodarcze*, red. Cezary Kukło (Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2008), 297; Anna Mioduszewska, „Kondycja demograficzna rodziny parafian choroskich w drugiej połowie XVIII i na początku XIX wieku. Uwagi wstępne”, w: *Rodzina i gospodarstwo*, 423; Hanna Kurowska, „Struktura demograficzna gubińskiej rodziny w pierwszej połowie XIX wieku”, w: *Rodzina i gospodarstwo*, 436; Cezary Kukło, *Demografia Rzeczypospolitej przedrozbiorowej* (Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2009), 384–389; Agnieszka Zielińska, *Przemiany struktur demograficznych w Toruniu w XIX i na początku XX wieku* (Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2012), 137–142; Piotr Szkutnik, „Nieślubne dzieci w parafii Szadek w okresie Księstwa Warszawskiego”, *Przegląd Nauk Historycznych* 12 (2013), 2: 237–252; Ewa M. Ryguła, „Urodzenia pozamałżeńskie w parafii św. Mikołaja w Łące w latach 1664–1914”, *Przeszość Demograficzna Polski* (dalej: *PDP*) 38 (2016), 2: 7–33.

² Magdalena Teleszewska, „Status prawny dzieci nieślubnych na ziemiach polskich w dobie zaborów w świetle Kodeksu Cywilnego Napoleona”, *Czasopismo Prawno-Historyczne* 66 (2014), 1: 383–391.

aktu uznania dziecka za swoje własne w artykule zamiennie stosowano określenia: uznanie, przyznanie i legalizowanie.

Legalizacja dziecka

Kodeks Napoleona wprowadzony w Księstwie Warszawskim 1 maja 1808 roku i Kodeks Cywilny Królestwa Polskiego z 13 czerwca 1825 roku³ przewidywały uznanie dziecka naturalnego⁴. Uznanie, jak pokazuje praktyka, choć nie jest to wprost podane w kodeksach, mogło być przeprowadzone przez ojca lub matkę i miało miejsce w sytuacji, gdy rodzice nie byli obecni przy spisaniu aktu urodzenia dziecka naturalnego. Było też dokonywane przez małżonków-rodziców już po akcie ślubu. Wymagano go również w sytuacji, gdy mimo pozostawania rodziców w związku małżeńskim ojciec nie uznał dziecka za swoje własne podczas spisania aktu urodzenia.

Kodeks Napoleona przewidywał rejestrację aktu uznania, w którym miała być uczyniona wzmianka o akcie urodzenia, jeśli taki był wcześniej spisany. Ponadto „do ważności tego aktu potrzeba tylko, ażeby był autentyczny, nie konieczne zaś ma być zrobiony przed urzędnikiem stanu cywilnego”. W praktyce zalecano, by wzmianka o akcie uznania była zanotowana na brzegu aktu urodzenia, co miało być też uwidocznione w jego ekstrakcie⁵.

Komisja Rządowa Sprawiedliwości 13 stycznia 1842 roku wydała reskrypt nr 12917, który nakazał sądom pokoju przyjmowanie aktów uznania dzieci naturalnych. Zalecała przy tym przeanalizowanie stosownej dokumentacji dotyczącej dziecka. Zgodnie z przepisami uznanie przez oddzielny akt mogło mieć miejsce jedynie w sytuacji, gdy nie zostało ono dokonane w samym akcie urodzenia. Sądy pokoju musiały zatem ustalić, czy akt urodzenia został spisany, czy zawierał poprawne dane dziecka, kto zgłaszał urodzenie. W ten sposób sąd przekonywał się, czy sam akt urodzenia jest wystarczającą podstawą do uznania dziecka⁶.

³ Daty podano według kalendarza gregoriańskiego.

⁴ *Kodex Napoleona z przypisami. Xiąg trzy* (Warszawa: Drukarnia Xsieży Piarów, 1810), 89–91; *Dziennik Praw Królestwa Polskiego* 10 (Warszawa, 1825), 155–162; Stanisław Zawadzki, wyd., *Prawo cywilne obowiązujące w Królestwie Polskim*, t. 1 (Warszawa: Drukarnia Karola Kowalewskiego, 1860), 207–212.

⁵ Damazy Dzierożyński, *Instrukcja dokładna o urzędnikach i aktach stanu cywilnego* (Warszawa: Drukarnia Rządowa, 1813), 84–85.

⁶ Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim (dalej: APPT), Sąd Pokoju Okręgu Radomszczańskiego (dalej: SPOR), sygn. 3, k. nlb.

Protokoły legalizacji

W zespole akt Sądu Pokoju Okręgu Radomszczańskiego znajduje się poszyt zawierający 43 akta legalizacji dzieci z lat 1845–1874, które stały się przedmiotem analiz w niniejszym artykule⁷. Nie są to zapewne wszystkie legalizacje dokonane przed tym sądem w ciągu tych trzech dekad, nie można więc wyciągnąć z ich liczby wniosku co do częstotliwości takich zgłoszeń w ciągu roku na danym obszarze⁸. Datę początkową (1845 r.) wyznacza reorganizacja administracji i powstanie guberni warszawskiej (z kaliskiej i mazowieckiej)⁹, końcową – wprowadzenie nowej organizacji sądownictwa w 1876 roku¹⁰.

Protokoły uznania dzieci zawierają podstawowe informacje o osobie dokonującej legalizacji oraz o dziecku. Opisują również okoliczności przyścia na świat potomka oraz powody braku stawiennictwa jego rodziców podczas spisywania aktu urodzenia dziecka. Przedstawiają ponadto sytuację rodzinną rodzica, powołującego się często na podeszły wiek. Podkreślano przy tym wsparcie, jakie rodzic otrzymywał od swego dziecka oraz łączące go z nim bliskie relacje.

Płeć i wiek dzieci

Spośród 43 legalizacji niemal wszystkie (tj. 42), dotyczyły mężczyzn. Jedyna w tym zestawieniu kobieta Anna Kurowska liczyła w momencie spisywania protokołu 16 lat¹¹. Została uznana za córkę 30 stycznia 1851 roku przez wdowę Anastazję z Walęckich Kokoszkę z powodu błędnie wpisanego w jej akcie urodzenia nazwiska¹². Małżonkowie Kokoszko nie byli obecni 18 lipca 1834 roku

⁷ Analizie poddano zapisy z jednostki archiwalnej pt. *Akta Sądu Pokoju Okręgu Radomszczańskiego dotyczące się uznania dzieci naturalnych 1848–1874*. Wewnątrz jednostki znajdują się jednak akta od 1845 r., których układ chronologiczny jest częściowo zaburzony. Zob. APPT, SPOR, sygn. 42.

⁸ W poszycie brakuje zapisów z lat 1852–1865, co może wynikać z ulokowania ich w niezachowanej dokumentacji. W aktach SPOR znaleziono jeszcze dwie jednostki archiwalne, które mogłyby zawierać akta legalizacji dzieci. Są to księgi o sygn. 346 i 347, mające tytuły: *Akta pojednań – niepojednań, przysposobień – uznań dzieci naturalnych, deklaracji. Akta zeznań na rok 1853 i 1854*, gdzie jednak aktów uznania dzieci naturalnych nie odnotowano.

⁹ Mieczysław Bandurka, *Zmiany administracyjne i terytorialne ziem województwa łódzkiego w XIX i XX wieku* (Łódź: Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, Urząd Wojewódzki w Łodzi, Archiwum Państwowe w Łodzi, 1995), 30.

¹⁰ August Heylman, *Sądy gminne, sędziowie pokoju i zjazdy pokojowe* (Warszawa: Drukarnia Józefa Sikorskiego, 1875), 1–2; Bandurka, *Zmiany*, 60.

¹¹ W artykule wiek podano w latach skończonych, w aktach legalizacji jest podawany w latach bieżących.

¹² APPT, SPOR, sygn. 42, k. 9–9v.

w wsi Dąbrowa¹³ przy spisywaniu aktu urodzenia Anny, która przyszła na świat we wsi Ulesie – matka z powodu choroby, a ojciec z powodu sprawowania nad nią opieki. Występująca w zastępstwie ojca i podająca informacje o narodzeniu dziecka, licząca 60 lat akuszerka „pracowita” Marianna Siwkowa (w czasie legalizacji już nieżyjąca), przekazała urzędnikowi błędne nazwisko. Konieczna była korekta nazwiska oraz pochodzenia dziewczynki, matka aktem uznania nadała zatem dziecku nazwisko ojca. Mąż Anastazji Ludwik Kokoszko nie żył już w czasie legalizacji córki, nie mógł zatem potwierdzić zeznania swej żony. Kilka dni po legalizacji 2 lutego 1851 roku, zamieszkała przy matce w Ulesiu Anna, już z nazwiskiem swego ojca Kokoszko, poślubiła we wsi Dąbrowa 18-letniego Kazimierza Dziąbora¹⁴.

Wśród legalizowanych synów jedynie dwóch było w tym momencie dziećmi, w wieku pół roku i roku. Były to dzieci przedślubne rodziców, którzy zawarli potem związek małżeński. Pierwsze z nich, Piotra Dominika Sosnowskiego, urodzonego 1 sierpnia 1844 roku w Radomsku, legalizował 27 stycznia 1845 roku, uznając za własne dziecko i nadając swoje nazwisko ojciec Kazimierz Woyciechowski zamieszkały w Dmeninie, który oświadczył, że jego obecna małżonka Marianna Sosnowska urodziła syna, będąc w stanie wolnym¹⁵.

Drugie spośród legalizowanych małych dzieci, Stanisław Krzymiński vel Woyciechowski, urodziło się w Kamieńsku 7 maja 1849 roku. Jego rodzice, Walenty i Urszula z Krzymińskich, małżonkowie Stempniewscy zamieszkali we wsi Kotkowo i już po ślubie dokonali legalizacji dziecka 31 maja 1850 roku, uznając je za własnego syna i przyznając nazwisko Stempniewski¹⁶.

Pozostałych 40 legalizowanych synów to młodzi mężczyźni w wieku od 19 do 27 lat. Większość z nich, tj. 31, liczyło 20–21 lat (13 miało 20 lat, 18 miało 21 lat). Ponadto wystąpili dwaj 19-latkowie, dwóch 22-latków, trzech 24-latków, jeden 25-latek oraz 27-latek (zob. wykres 1).

Najmłodszy z nich, dwaj 19-latkowie, to: 1) Klemens Musiński urodzony jako syn komornicy 21 listopada 1850 roku w Kolonii Mazury w parafii Grocholice¹⁷, uznany za syna 23 kwietnia 1870 roku przez utrzymującą się ze służby, liczącą 45 lat Franciszkę z Musińskich Jabłońską, zamieszkałą przy mężu Wojciechu Jabłońskim we wsi Sulmierzycach¹⁸; 2) Jakub Klimek, urodzony 5 lipca 1850

¹³ Archiwum Państwowe w Łodzi (dalej: APŁ), Urząd Stanu Cywilnego (dalej: USC) Dąbrowa Zielona, sygn. 19, Akta urodzeń nr 64.

¹⁴ APŁ, USC Dąbrowa Zielona, sygn. 36, Akta ślubów nr 7.

¹⁵ APPT, SPOR, sygn. 42, k. 15–15v.

¹⁶ Tamże, k. 10–10v.

¹⁷ W akcie urodzenia zapisany jako Muszyński. Zob. APŁ, USC Grocholice, sygn. 48, Akta urodzenia nr 153.

¹⁸ APPT, SPOR, sygn. 42, k. nlb.

roku we wsi Sadowie w parafii Irządze, uznany za syna 13 maja 1870 roku przez niezamężną, liczącą 40 lat Teresę Klimek, zamieszkałą we wsi Lipicz, w gminie Kruszyna¹⁹.

Wśród 20-latków znaleźli się m.in. 1) Piotr Musiał, urodzony 24 czerwca 1850 roku w Lipiczu w parafii Kłomnice, uznany za syna 1 grudnia 1870 roku przez liczącą 44 lata niezamężną Franciszkę Musiał, zamieszkałą we wsi Lipicz w gminie Kruszyn²⁰; 2) Antoni Małek, urodzony 11 stycznia 1853 roku w kolonii Michałopol w parafii Gidle, uznany za syna 1 lipca 1873 roku przez liczącą 50 lat Mariannę z Małków Werner (za zgodą męża Tomasza Wenera), zamieszkałą we wsi Michałopol²¹.

W grupie 21-latków wystąpili np. 1) Stanisław Piekar, urodzony 7 maja 1847 roku w Nieradzie w parafii Mrzyglód, uznany za syna 17 sierpnia 1868 roku przez liczącą 49 lat wdowę, utrzymującą się z wyrobku Annę z Piekarów Hamler, zamieszkałą we wsi Zakrzewko Narodowe²²; 2) Piotr Paweł Staniszewski, urodzony 16 czerwca 1852 roku we wsi i parafii Dmenin, uznany za syna 24 czerwca 1873 roku przez niezamężną, liczącą 50 lat Antoninę Staniszewską zamieszkałą we wsi Parzniewice²³.

Jak wspomniano, było tylko dwóch 22-latków: 1) Józef Kocik, urodzony 17 września 1850 roku we wsi Dąbrowa w parafii Gorzkowice, uznany za syna 19 września 1872 roku przez Marcyannę z Kocików (za zgodą męża Macieja Machnikowskiego), pierwszego ślubu Gawrońską, ostatniego Machnikowska, zamieszkałą w osadzie Wesoła w gminie Kamięńsk²⁴; 2) Maciej Janik, urodzony 18 lutego 1850 roku jako syn „wolnej” wyrobniczy²⁵ we wsi Będków w parafii Rzaśnia, uznany za syna 21 stycznia 1873 roku przez liczącą 50 lat, niezamężną Katarzynę Janik, zamieszkałą w Zielęcinie w gminie Rzaśnia²⁶.

Dwudziestoczworoletkowie to m.in. 1) Franciszek Krzyżewski, urodzony 30 marca 1822 roku we wsi Łękińsko w parafii Wola Grzymalina, uznany za syna 14 maja 1846 roku przez małżonków Stanisława i Martynę z Krzyżewskich Zalewskich, zamieszkałych we wsi Folwarki Miejskie²⁷; 2) Wojciech Pawłowski, urodzony 20 marca 1844 roku we wsi Sulmierzyce, uznany za syna 7 lipca 1868

¹⁹ Tamże.

²⁰ Tamże.

²¹ Tamże.

²² Tamże, k. 30.

²³ Tamże, k. nłb.

²⁴ Tamże.

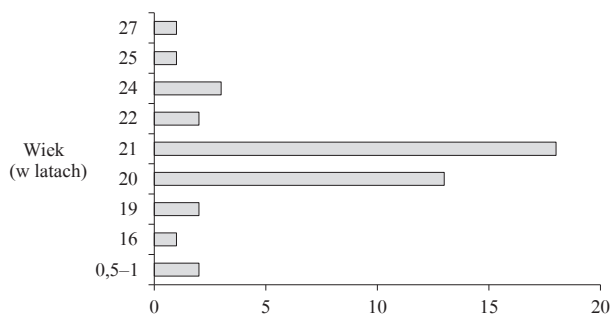
²⁵ Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej (dalej: AACz), Księgi metrykalne, sygn. KM 1531, nr 33 z 1850 r.

²⁶ APPT, SPOR, sygn. 42, k. nłb.

²⁷ Tamże, k. 18.

roku przez liczącą 54 lata, niezamężną, utrzymującą się z wyrobku Teklę Pawłowską zamieszkałą we wsi Kolonia Ksawerów w gminie Sulmierzyce²⁸.

Wykres 1. Wiek dzieci legalizowanych przez Sąd Pokoju Okręgu Radomszczańskiego w latach 1845–1874

Źródło: opracowanie własne na podstawie Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim, Sąd Pokoju Okręgu Radomszczańskiego, sygn. 42.

Najstarsi legalizowani synowie to 25-latek Kazimierz Dyas, urodzony 2 marca 1824 roku w parafii Kłomnice, uznany za syna 2 kwietnia 1849 roku przez liczącą 52 lata Łucję Dyasową, zamieszkałą przy tymże synu we wsi Piaski w gminie Garnek²⁹, oraz liczący 27 lat Maksymilian Woyciechowski, urodzony 12 października 1818 roku we wsi Jeżewo w parafii Małyń³⁰, uznany za syna 11 sierpnia 1846 roku przez liczącą 52 lata szlachciankę Teresę z Woyciechowskich Więclawską, zamieszkałą we wsi Kletnia³¹, oraz przez jej męża i ojca dziecka, Franciszka Więclawskiego.

Jedynacy

W 30 protokołach legalizacji chodziło niewątpliwie o wykazanie, że uznawany przez rodziców/rodzica za własne dziecko był jedynakiem, co zostało wyraźnie podkreślone w samym protokole następującym stwierdzeniem: „[...] jest moim

²⁸ Tamże, k. 29.

²⁹ Tamże, k. 4.

³⁰ APŁ, USC Małyń, sygn. 23, Akta urodzeń nr 23.

³¹ Teresa była zapewne krewną dwóch innych panien Woyciechowskich, które również posiadały naturalne dzieci. Zob. Piotr Szkutnik, „Owoce nieformalnych związków. Egzemplifikacje na podstawie akt stanu cywilnego parafii Szadek z początku XIX w.”, w: *Miłość sprzedajna*, red. Bożena Płonka-Syroka, Kaja Marchel, Andrzej Syroka (Wrocław: Arboretum, 2014), 200.

naturalnym synem bez ślubnie spółdzonym, jego za syna mego przyznaję, gdyż innych dzieci żyjących nawet z terazniejszego małżeństwa nie mam i pragnę aby on jako jedynak nosił moje nazwisko z rodziców”³².

Intencji rodziców legalizujących swych potomków dowodzą również załączniki znajdujące się przy protokołach uznania dzieci. Raport wójta gminy Przerąb z 27 sierpnia 1867 roku, dotyczący Józefa Sobolewskiego, zawiera informacje, że temuż spisowemu, tj. mężczyźnie podlegającemu poborowi do wojska, sporządzono w tutejszym urzędzie akt jedynactwa, który to akt Rząd Gubernialny Piotrkowski „zmonitował”. Z powodu, że J. Sobolewski był synem z nieprawego łoża, odpowiedni akt musiał być, jak argumentowano, sporządzony z zastosowaniem przepisów Kodeksu cywilnego. Wójt poprosił zatem sąd pokoju o postąpienie z interesantem zgodnie z tym poleceniem. Sąd Policji Prostej Okręgu Radomskiego, odnosząc się do wspomnianego raportu, odpisał 28 sierpnia 1867 roku, że do sporządzenia aktu uznania J. Sobolewskiego przez matkę potrzebny jest wypis z aktu jego urodzenia³³.

Kolejny z załączników, stanowiący odpis aktu urodzenia Kazimierza Świderskiego z 1846 roku z parafii Bęczkowice, zawiera na odwrocie adnotację: „do aktu jedynactwa dla syna nieprawego łoża załączonym być winien akt legalnego uznania go za syna, akt małżeństwa rodziców uznanie to obejmujący, lub dowód urzędowy przepisowi art. 298 KCKP odpowiedni”³⁴.

Następny załącznik stanowi pismo wójta gminy Maluszyn, skierowane do Sądu Pokoju Okręgu Radomszczańskiego z 9 sierpnia 1870 roku. Zawiera prośbę o spisanie aktu przyznania urodzonego z nieprawego łoża Wojciechowi Rybakowi, spisowemu z tejże gminy, stosownie do reskryptu Naczelnika Powiatu Noworadomskiego. Akt przyznania był potrzebny „do dowodu jedynactwa sporządzonego temuż W. Rybakowi na 1871 r.”³⁵.

Wystąpienie do sądu pokoju o przyjęcie aktu przyznania dziecka naturalnego wiązało się zatem zwykle z chęcią uchronienia go przed służbą wojskową. Zwolnienie ze służby wojskowej otrzymywali jedynacy³⁶. W związku z wieloletnią i niebezpieczną służbą w wojsku carskim chętnie wykorzystywano możliwość uniknięcia tego obowiązku. W okresie międzypowstaniowym czas służby w wojsku rosyjskim stacjonującym w Królestwie Polskim wynosił 15 lat. Według ukazu z 15 grudnia 1834 roku zaciągano pięciu rekrutów na 2 tys. mieszkańców płci męskiej (bez Żydów). Ukaz z 15 marca 1859 roku wiek popisowych ustalił

³² APPT, SPOR, sygn. 42, k. nlb.

³³ Tamże, k. 23.

³⁴ Tamże, k. 22v.

³⁵ Tamże, k. nlb.

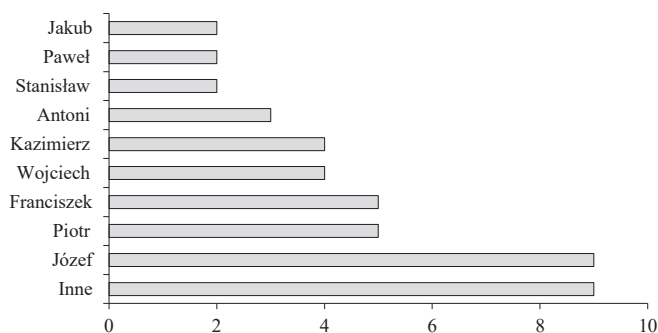
³⁶ Wiesław Caban, *Służba rekrutów z Królestwa Polskiego w armii carskiej w latach 1831–1873* (Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2001), 60.

na 20–30 lat i obowiązywał wszystkich męskich mieszkańców Królestwa Polskiego³⁷. Prawo do emerytury według ukaz z 7 lipca 1836 roku mieli żołnierze po co najmniej 20 latach służby³⁸.

Imiona dzieci

Wśród legalizowanych dzieci występowała typowa popularność imion. Nie zaobserwowano przy ich nadawaniu znamion dyskryminacji³⁹. Na 43 dzieci 41 to imiona katolików, przy czym 40 męskie i 1 żeńskie. Najczęściej występowały imiona: Józef (9)⁴⁰, Franciszek (5), Piotr (5), Wojciech (4), Kazimierz (4), Antoni (3), Stanisław (2), Jakub (2), Paweł (2) (drugi raz jako drugie imię). Pojedynczo wystąpiły imiona: Feliks, Klemens, Maciej, Maksymilian, Michał, Dominik (to ostatnie jako drugie imię). Jedyna kobieta wśród dzieci legalizowanych miała na imię Anna. Po dwa imiona otrzymali dwaj chłopcy: Piotr Dominik, syn służącej we dworze i kucharza, oraz Piotr Paweł, syn tzw. wolnej. Niemal połowa

Wykres 2. Popularność imion dzieci legalizowanych przez Sąd Pokoju Okręgu Radomszczańskiego w latach 1845–1874

Źródło: jak dla wykresu 1.

³⁷ Juliusz Bardach, Monika Senkowska-Gluck, red., *Historia państwa i prawa Polski*, t. 3: *Od rozbiorów do uwłaszczenia* (Warszawa: PWN, 1981), 392–393.

³⁸ Tamże, s. 394.

³⁹ W pobliskiej dla okręgu radomszczańskiego parafii Szczekociny dominowały imiona męskie Jan, Józef, Franciszek, Stanisław i Piotr, z żeńskich Marianna i następnie Anna. Zob. Lech Frączek, „Księgi metrykalne i metody ich wykorzystania w badaniach nad poznaniem historii społeczeństw XIX wieku na przykładzie parafii szczekocińskiej”, *Rocznik Towarzystwa Genealogicznego Ziemi Częstochowskiej* 3 (2012): 24.

⁴⁰ Zob. podobne wnioski: Sabina Rejman, „Imiona nadawane dzieciom w rzeszowskiej parafii farnej na początku XX wieku”, *PDP* 39 (2017): 272–276.

(47,5%) katolickich nominacji imion męskich przypada na trzy wspomniane najpopularniejsze imiona⁴¹. Imiona niekatolickie to Krystian, syn ewangeliczki, oraz Żyd Lewek Kider (zob. wykres 2).

Nazwiska dzieci oraz ich stan społeczny i cywilny

Spośród 43 legalizowanych dzieci w pięciu przypadkach nie jest oczywiste, jakie nazwisko nadano dziecku po legalizacji (Antoni Brulikowski, Józef Dobrowolski, Kazimierz Dyas, Józef Mystek, Paweł Lewandowski).

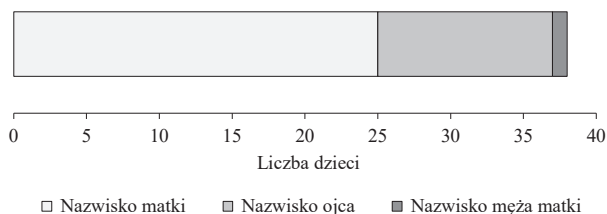
Spośród pozostałych 38 dzieci większość (25; 65,8%) utrzymało po legalizacji nazwisko panięskie matki (Franciszek Knayski, Lewek Kider Mamelka, Józef Sobolewski, Wojciech Pawłowski, Stanisław Piekara, Wojciech Popiołek, Franciszek Olszowicz, Jakub Nać, Klemens Musiński, Jakub Klimek, Wojciech Rybak, Piotr Musiał, Wojciecha Ryłówek, Feliks Mielczarek, Piotr Kaczmarek, Józef Wolski, Józef Balceranek czyli Balcer, Krystian Schmidke, Józef Kocik, Maciej Janik, Piotr Paweł Staniszewski, Antoni Małek, Michał Adryanowski, Antoni Dziadkiewicz, w tym jeden nosił przed legalizacją nazwisko matki i jej zmarłego męża/nie ojca, tj. Piotr Żyła vel Nowiński, a po niej tylko matki – Nowiński) (zob. wykres 3).

W jednym przypadku na sześć, gdy rodzice wspólnie legalizowali dziecko, pozostało ono mimo tego przy nazwisku *de domo* matki. Dotyczy to aktu uznania dziecka przez utrzymującą się z wyrobku Apolonię z Naciów zamieszkałą we wsi Karczewicach w gminie Garnek ze swym mężem Michałem Mendakiem. Kobieta ta w asystencji męża i z jego upoważnieniem 17 stycznia 1870 zeznała w sądzie, że „będąc w stanie nie zamężnym w związkach bez ślubnych z mężczyzną nie żonatym, a dziś moim mężem Michałem Mendakiem zaszedłszy ciążą porodziłam w dniu 19 lipca 1848 r. w wsi Ulesiu parafii Dąbrowa tejże gminie syna Jakuba, któremu przy chrzcie świętym w dniu 23 lipca 1848 r. w parafii Dąbrowa odbytem, jak o tem składający się akt urodzenia z tejże daty przekonywa, nadano imię Jakub z zapisaniem nazwiska z rodziców Nać. Że do spisania tego aktu urodzenia jako wówczas słaba po położu nie stawałam i za syna jego nie przyznałam, ani tego przyznania przy zawierającym się małżeństwie z Michałem Mendakiem, nie znając przepisów prawa nie uczyniłam, przeto dziś w dopełnieniu przepisów prawa, wobec mego męża i z jego zezwolenia, tegoż syna mego Jakuba Nać w dniu 19 lipca 1848 r. urodzonego, za syna mego naturalnego

⁴¹ W znajdującym się w badanym rejonie Działoszynie wśród imion nadawanych dzieciom nieślubnym Józef występuje na drugim miejscu zaraz po Janie. Na czwarty i piąty miejscu Franciszek i Piotr. Zob. Elżbieta Umińska-Tytoń, „Imiona dzieci nieślubnych na tle obyczaju imienniczego w XIX wieku w Działoszynie”, *Onomastica* 61 (2017), 2: 205.

przyznaję i pragnę, aby nosił moje nazwisko z rodziców Nać i używał praw kodeksem cywilnym przepisanych⁴². Wśród aktów uznania to jedyny przypadek, gdy przy stwierdzeniu w protokole, że ojcem dziecka jest mąż matki, dziecko nie przyjęło jego nazwiska.

Wykres 3. Nazwiska dzieci po legalizacji przez Sąd Pokoju Okręgu Radomszczańskiego w latach 1845–1874

Źródło: jak dla wykresu 1.

Dzieci, które po legalizacji utrzymały nazwiska matek stanowiły w 17 znanych przypadkach potomstwo służących pochodzenia chłopskiego.

Wśród legalizowanych wyróżnia się również jeden przypadek (2,6%), Józefa Masiarka, który utrzymał po legalizacji nazwisko zmarłego męża matki, niebędącego jego ojcem. Jego matka, licząca 60 lat, utrzymująca się z wyrobku Dorota z Krupów Masiarkowa, zamieszkała we wsi Czyżew w gminie Kamieńsk, 6 czerwca 1872 roku oświadczyła, że w 1850 roku jako wdowa po Janie Masiarku weszła w stosunki z mężczyzną nieżonatym oraz nie będącym krewnym i zaszła w ciążę. Następnie urodziła „z tych nie prawych związków” 21 stycznia 1851 roku we wsi Piaski ochrzczonego w parafii Wola Grzymalina 26 stycznia 1851 roku syna Józefa. W metryce „zapisano go pod nazwiskiem Masiarek, bo takie na ten czas, jak również dotąd nazwisko z męża noszę”. Ponieważ matka nie była obecna przy spisaniu aktu urodzenia, będąc słabą po położeniu, zatem na mocy art. 298 Kodeksu cywilnego uznała go przed sądem za syna swego naturalnego, „bez ślubnie spółzonego”, podkreślając, że jest on jedynakiem, żądając, „aby on nosił moje nazwisko” i używał praw przysługujących synom naturalnym⁴³.

Nazwisko ojca po legalizacji otrzymało/utrzymało 12 na 38 dzieci (31,6%), przy czym czwórka dzieci nazwisko to posiadało już przed legalizacją (Kazimierz Świdorski, Franciszek Borowiecki, Józef Strzelczyk, Franciszek Fagowski).

⁴² APPT, SPOR, sygn. 42, k. nlb.

⁴³ Tamże.

Byli to wyłącznie synowie żołnierzy carskich, urodzeni *de facto* w związku małżeńskim, ale ich ojcowie nie byli obecni podczas spisywania aktu urodzenia.

W odpisie aktu urodzenia⁴⁴ Kazimierza Świderskiego z 27 stycznia 1846 roku zapisano, że pochodził z ojca niewiadomego⁴⁵. W akcie urodzonego 29 marca 1846 roku Franciszka Borowieckiego podano jedynie, że jego matką była Agnieszka z Raczyków⁴⁶ Borowiecka, która stawiała się osobiście do tegoż aktu spisane go 31 marca zaledwie dwa dni po porodzie⁴⁷. W akcie urodzenia Józefa Strzelczyka z 20 marca 1850 roku akuszerka podała, że dziecko urodziła zamężna Marianna Strzelczyk⁴⁸. Natomiast w akcie urodzenia Franciszka Fagowskiego z 17 sierpnia 1851 roku podano, że mąż jego matki Małgorzaty Fagowskiej przebywał wówczas w wojsku cesarsko-rosyjskim⁴⁹.

Piątką kolejnych synów, którzy po legalizacji otrzymali nazwisko ojca, nosili wcześniej nazwisko matki (Józef Wrześniakowski⁵⁰ zmienił na Rybkowski, Piotr Dominik Sosnowski na Woyciechowski, Maksymilian Woyciechowski na Więclawski, Franciszek Krzyżewski na Zalewski, Kazimierz Stypuła na Gęsikowski). Byli to synowie kobiet, które poślubiły potem ich ojców. W tej grupie znalazły się trzy szlachcianki, służąca we dworze oraz żona ojca dziecka, którym był karbowy. Nazwiska ojców przyjmowały zatem zwykle dzieci matek o lepszej pozycji społecznej.

Z pozostałych synów, którzy otrzymali nazwisko ojca, dwóch nosiło przed legalizacją po dwa nazwiska, tj. matki oraz jej męża/nie ojca (Kazimierz Družycyki albo Mirecki zmienione na Lewiński) oraz matki i inne nazwisko (Stanisław Woyciechowski Krzymiński zmienione na Stempniewski). Jedno dziecko nosiło przed legalizacją nazwisko wpisane omyłkowo (wspomniana Anna Kurowska, zmienione na Kokoszka).

Zapewne dziełem przypadku jest to, że trzykrotnie pojawia się wśród legalizowanych dzieci nazwisko Woyciechowski. Raz jako przyjęte 27 stycznia 1845 roku przez P.D. Sosnowskiego nazwisko ojca, drugi jako nazwisko matki zmienione 11 sierpnia 1846 roku na ojca – Więclawski, i jako omyłkowo wpisane

⁴⁴ W akcie urodzenia zgłoszonym przez akuszerkę nie określono stanu cywilnego matki – zob. APŁ, USC Bęczkowice, sygn. 42, Akta urodzenia nr 10.

⁴⁵ APPT, SPOR, sygn. 42, k. 22.

⁴⁶ W akcie uznania zapisano jej nazwisko *de domo* „z Tkaczyków” – zob. APPT, SPOR, sygn. 42, k. 25.

⁴⁷ APŁ, USC Dobryczyce, sygn. 15, Akta urodzonych nr 4.

⁴⁸ APŁ, USC Lgota, sygn. 33, Akta urodzonych nr 11.

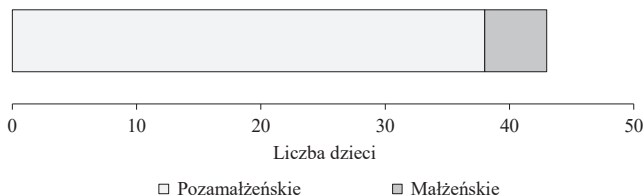
⁴⁹ W akcie urodzenia nazwisko podano w brzmieniu „Fugowski” – zob. AACz, Księgi metrykalne, sygn. KM 4529, Akta urodzonych nr 114 z 1850 r.

⁵⁰ Nazwisko występuje w brzmieniu „Wrześniewski” w odpisie akcie urodzenia – zob. APPT, SPOR, sygn. 42, k. 13.

w metryce drugie nazwisko S. Krzywińskiego, zmienione 31 maja 1850 roku na ojca – Stempniewski.

Łącznie w grupie legalizowanych dzieci 38 (88,4%) pochodziło ze związków pozamażeńskich, a jedynie 5 (11,6%) z *de facto* małżeńskich (zob. wykres 4).

Wykres 4. Stan cywilny dzieci legalizowanych przez Sąd Pokoju Okręgu Radomszczańskiego w latach 1845–1874

Źródło: jak dla wykresu 1.

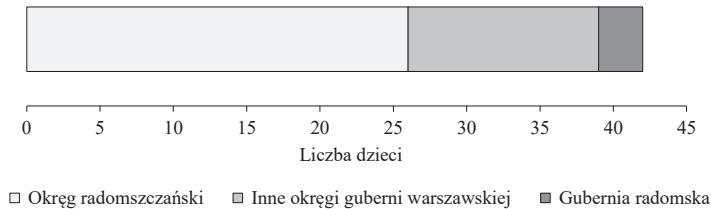
Nie zawsze zatem brak ojca przy sporządzaniu aktu urodzenia oznaczał pochodzenie pozamażeńskie dziecka, co widoczne jest na przykładzie synów żołnierzy i córki z błędnie wpisanym nazwiskiem, jednak wymagał sporządzenia aktu uznania dziecka.

Pochodzenie terytorialne dzieci

Spośród 43 legalizowanych dzieci w 42 przypadkach znane jest miejsce urodzenia⁵¹. W większości (26; 61,9%) dzieci rodziły się na obszarze okręgu radomszczańskiego, w parafiach: Chabielice, Dąbrowa Zielona, Dmenin, Dobryczyce, Gidle, Kamieńsk, Kleszczów, Koniecpol, Lgota, Makowiska, Pajęczno, Radomsk, Rząśnia, Rzejowice, Sulmierzyce, Wola Grzymalina. Następną pod względem liczebności grupą są urodzeni na terenie innych okręgów guberni warszawskiej (13; 30,95%) w parafiach: Bęczkowice, Borowno, Budziszewice, Gorzkowice, Grocholice, Kłomnice, Małyń, Rajsko, Suchcice, Szczerców. Pozostali (3; 7,15%) pochodzą z sąsiedniej guberni radomskiej, z którą graniczył okręg

⁵¹ Przynależność administracyjną ustalono na podstawie: *Tabella miast, wsi, osad Królestwa Polskiego, z wyrażeniem ich położenia i ludności, alfabetycznie ułożona w Biórze Kommissyi Rządowej Spraw Wewnętrznych i Policji*, t. 1: A–Ł, t. 2: M–Z (Warszawa: Drukarnia Łątkiewicza, 1827); Juliusz Kolberg, *Atlas Królestwa Polskiego, składający się z 8 map jeograficznych, z których każda wystawia jedno województwo, jako to: krakowskie, sandomierskie, kaliskie, lubelskie, plockie, mazowieckie, podlaskie i augustowskie* (Warszawa: Instytut Litografii Szkolnej, 1827).

Wykres 5. Miejsca urodzenia dzieci legalizowanych przez Sąd Pokoju Okręgu Radomszczańskiego w latach 1845–1874

Źródło: jak dla wykresu 1.

radomszczański tj. z parafii Irządze, Mrzygłód oraz Nakło⁵². Niemal 1/3 dzieci rodziła się poza obszarem jurysdykcji sądu pokoju, co świadczyło o lokalnej migracji ich rodziców, zapewne w poszukiwaniu pracy, głównie jako służba i pracownicy najemni (zob. wykres 5).

Podsumowanie

Analizie poddano 43 akty uznania dzieci zarejestrowane w aktach Sądu Pokoju Okręgu Radomszczańskiego z lat 1845–1874. Spośród 43 legalizowanych dzieci niemal wszystkie (tj. 42; 97,7%) dotyczą chłopców (2) liczących pół roku i rok oraz mężczyzn (40) w wieku od 19 do 27 lat. Wystąpienie jednej kobiety związane było ze sprostowaniem błędnie zapisanego nazwiska w akcie urodzenia sporządzonego pod nieobecność rodziców. Dwa przypadki uznania małych dzieci wynikały z późniejszego zawarcia ślubu przez ich rodziców.

W pozostałych przypadkach legalizowano dorosłych mężczyzn, co wiązało się głównie z chęcią uchronienia ich przed służbą wojskową. By to zrobić, należało pozyskać dokument, który służył do potwierdzenia tzw. jedynactwa. Ten motyw działania rodziców występuje ewidentnie w 30 aktach stanowiących 69,8% ogółu.

Legalizowanym dzieciom nadawano typowe imiona, niepowodujące stygmatyzacji nieprawych potomków. Najczęściej występowały imiona Józef (9) oraz Franciszek i Piotr (5), które nadano niemal połowie (47,5%) chłopców. Nazwisko panięnskie matki po legalizacji utrzymała większość, tj. 25 na 38 znanych dzieci (65,8%), natomiast nazwisko ojca po legalizacji nosiło 12 na 38 dzieci (31,6%), ponadto jeden syn (2,6%) utrzymał nazwisko zmarłego męża matki. Nazwiska

⁵² Brak takiej miejscowości, występuje jedynie w guberni płockiej, zob. *Tabella*, 2, 39.

ojców utrzymali synowie żołnierzy carskich oraz otrzymali synowie matek o lepszej pozycji społecznej.

W grupie legalizowanych dzieci 38 (88,4%) pochodziło ze związków pozamałżeńskich, a jedynie pięcioro (11,6%) *de facto* z małżeńskich.

Niemal 2/3 dzieci, tj. 26 na 42 (61,9%), urodziło się na obszarze oddziaływania sądu pokoju, w którym były legalizowane. Spora ich grupa, licząca 13 osób (30,95%), pochodziła z innych okręgów guberni warszawskiej, co świadczyło o migracji wewnętrznej osób wchodzących w pozamałżeńskie związki. Pozostali, tj. 3 dzieci (7,15%), pochodzili z sąsiedniej guberni radomskiej.

Podsumowując, legalizacji dzieci dokonywano głównie ze względów praktycznych, które miały uchronić synów przed służbą wojskową. Czyniono to zwykle niejako w ostatniej chwili, co z jednej strony mogło być wynikiem zwykłego zaniedbania, braku wiedzy rodziców o tej możliwości prawnej, a z drugiej – również braku pewności, czy syn dożyje wieku poborowego.

Bibliografia

Źródła

Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej

Księgi metrykalne, sygn. KM 1531, 4529.

Archiwum Państwowe w Łodzi

Urząd Stanu Cywilnego Bęczkowice, sygn. 42.

Urząd Stanu Cywilnego Dąbrowa Zielona, sygn. 19, 36.

Urząd Stanu Cywilnego Dobryczyce, sygn. 15.

Urząd Stanu Cywilnego Grocholice, sygn. 48.

Urząd Stanu Cywilnego Lgota, sygn. 33.

Urząd Stanu Cywilnego Małyń, sygn. 23.

Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim

Sąd Pokoju Okręgu Radomszczańskiego, sygn. 3, 42, 346, 347.

Źródła drukowane

Dziennik Praw Królestwa Polskiego. T. 10. Warszawa, 1825.

Dzierzoyński, Damazy. *Instrukcja dokładna o urzędnikach i aktach stanu cywilnego*. Warszawa: Drukarnia Rządowa, 1813.

Heylman, August. *Sądy gminne, sędziowie pokoju i zjazdy pokojowe*. Warszawa: Drukarnia Józefa Sikorskiego, 1875.

Kodex Napoleona z przypisami. Xiąg trzy. Warszawa: Drukarnia Xsieży Piarów, 1810.

Kolberg, Juliusz. *Atlas Królestwa Polskiego, składający się z 8 map jeograficznych, z których każda wystawia jedno województwo, jako to: krakowskie, sandomierskie,*

- kaliskie, lubelskie, plockie, mazowieckie, podlaskie i augustowskie*. Warszawa: Instytut Litografii Szkolnej, 1827.
- Tabella miast, wsi, osad Królestwa Polskiego, z wyrażeniem ich położenia i ludności, alfabetycznie ułożona w Biórze Kommissyi Rządowej Spraw Wewnętrznych i Policyi*. T. 1: A–Ł. T. 2: M–Z, Warszawa 1827.
- Zawadzki, Stanisław, wyd. *Prawo cywilne obowiązujące w Królestwie Polskim*. T. 1. Warszawa: Drukarnia Karola Kowalewskiego, 1860.

Opracowania

- Bandurka, Mieczysław. *Zmiany administracyjne i terytorialne ziem województwa łódzkiego w XIX i XX wieku*. Łódź: Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, Urząd Wojewódzki w Łodzi, Archiwum Państwowe w Łodzi, 1995.
- Bardach, Juliusz, Monika Senkowska-Gluck, red. *Historia państwa i prawa Polski*. T. 3: *Od rozbiorów do uwłaszczenia*. Warszawa: PWN, 1981.
- Caban, Wiesław. *Śłużba rekrutów z Królestwa Polskiego w armii carskiej w latach 1831–1873*. Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2001.
- Frączek, Lech. „Księgi metrykalne i metody ich wykorzystania w badaniach nad poznaniem historii społeczeństw XIX wieku na przykładzie parafii szczekocińskiej”. *Rocznik Towarzystwa Genealogicznego Ziemi Częstochowskiej* 3 (2012): 19–31.
- Kukło, Cezary. *Demografia Rzeczypospolitej przedrozbiorowej*. Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2009.
- Kurowska, Hanna. „Struktura demograficzna gubińskiej rodziny w pierwszej połowie XIX wieku”. W: *Rodzina i gospodarstwo domowe na ziemiach polskich w XV–XX wieku. Struktury demograficzne, społeczne i gospodarcze*, red. Cezary Kukło, 429–446. Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2008.
- Mioduszevska, Anna. „Kondycja demograficzna rodziny parafian choroskich w drugiej połowie XVIII i na początku XIX wieku. Uwagi wstępne”. W: *Rodzina i gospodarstwo domowe na ziemiach polskich w XV–XX wieku. Struktury demograficzne, społeczne i gospodarcze*, red. Cezary Kukło, 409–428. Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2008.
- Prucnal, Dariusz. „Dzieci nieślubne w Lublinie w latach 1612–1638 (w świetle ksiąg chrztów parafii p.w. Michała Archanioła)”. W: *Rodzina i gospodarstwo domowe na ziemiach polskich w XV–XX wieku. Struktury demograficzne, społeczne i gospodarcze*, red. Cezary Kukło, 295–314. Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2008.
- Rejman, Sabina. „Imiona nadawane dzieciom w rzeszowskiej parafii farnej na początku XX wieku”. *Przeszość Demograficzna Polski* 39 (2017): 253–281.
- Rejman, Sabina. *Ludność podmiejska Rzeszowa w latach 1784–1880. Studium demograficzno-historyczne*. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2006.
- Ryguła, Ewa M. „Urodzenia pozamająłżeńskie w parafii św. Mikołaja w Łące w latach 1664–1914”. *Przeszość Demograficzna Polski* 38 (2016), 2: 7–33.
- Szkutnik, Piotr. „Nieślubne dzieci w parafii Szadek w okresie Księstwa Warszawskiego”. *Przegląd Nauk Historycznych* 12 (2013), 2: 237–252.

- Szkutnik, Piotr. „Owoce nieformalnych związków. Egzemplifikacje na podstawie akt stanu cywilnego parafii Szadek z początku XIX w.”. W: *Miłość sprzedajna*, red. Bożena Płonka-Syroka, Kaja Marchel, Andrzej Syroka, 193–203. Wrocław: Arboretum, 2014.
- Teleszewska, Magdalena. „Status prawny dzieci nieślubnych na ziemiach polskich w dobie zaborów w świetle Kodeksu Cywilnego Napoleona”. *Czasopismo Prawno-Historyczne* 66 (2014), 1: 383–391.
- Umińska-Tytoń, Elżbieta. „Imiona dzieci nieślubnych na tle obyczajów imienniczych w XIX wieku w Działoszynie”. *Onomastica* 61 (2017), 2: 193–217.
- Zielińska, Agnieszka. *Przemiany struktur demograficznych w Toruniu w XIX i na początku XX wieku*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2012.

Legalizacje dzieci w świetle akt Sądu Pokoju Okręgu Radomszczańskiego w latach 1845–1874

Streszczenie

Celem artykułu było przedstawienie procedury legalizacji dzieci oraz statystyk, w których uwzględniono płeć, wiek, imiona, zmiany nazwisk, pochodzenie społeczne i terytorialne dzieci naturalnych oraz motywy ich legalizacji. Wykorzystano dane zawarte w 43 protokołach legalizacji zarejestrowanych w aktach Sądu Pokoju Okręgu Radomszczańskiego w latach 1845–1874. W pracy zastosowano metodę statystyczną, która pozwoliła na uchwycenie danych liczbowych dotyczących badanego zjawiska. Spośród 43 legalizowanych dzieci tylko jedno było kobietą, pozostali to chłopcy (2) i mężczyźni (40). Ci ostatni w wieku od 19 do 27 lat stanowili 93% wszystkich legalizowanych. W 30 protokołach stanowiących 69,8% zabiegano o udowodnienie, że syn był jedynakiem. Legalizowanym dzieciom najczęściej (47,5%) nadawano imiona Józef (9) oraz Franciszek i Piotr (5), podobnie jak ówczesnie dzieciom pochodzącym z małżeństw. Nazwisko panieńskie matki po legalizacji utrzymała większość (65,8%) dzieci wywodzących się zwykle z niższych warstw społecznych. Nazwisko ojca nosiło jedynie 31,6%. Byli to w większości synowie żołnierzy i dzieci matek o lepszej pozycji społecznej. Ponadto jeden syn (2,6%) utrzymał nazwisko zmarłego męża matki. W grupie legalizowanych dzieci 38 (88,4%) pochodziło ze związków pozamałżeńskich, a jedynie pięcioro (11,6%) z *de facto* związków małżeńskich. Większość (61,9%) dzieci rodziła się na obszarze okręgu radomszczańskiego, a na terenie innych okręgów guberni warszawskiej 30,95%. Pozostali, stanowiący 7,15%, pochodzili z sąsiedniej guberni radomskiej. Proporcje te wskazują na lokalną migrację około 1/3 rodziców dzieci pozamałżeńskich. Instytucja uznania dziecka przez rodziców, jak dowodzą tego poddane analizie protokoły, służyła głównie wykazaniu, że syn był jedynakiem, co w świetle ówczesnych przepisów chroniło go przed służbą wojskową.

Legitimization of Children in Light of Files at the Radomsko District Peace Court, from 1845 to 1874

Summary

The aim of the article is to present the procedure for legitimizing children, and the statistics in which sex, age, names, changes in surnames, the social and territorial origin of the children and the motives for their legitimization were taken into account. The data come from 43 records of legitimization made in the Radomsko District Peace Court from 1845 to 1874. The work uses a statistical method that allowed numerical data related to the phenomenon to be captured. Among the 43 legitimized children, forty were men, while there were two boys and only one woman. The men were aged from 19 to 27 and constituted 93 percent of all those legitimized. In 30 records (69.8% of all the records) parents wanted to prove that their son was an only son. The legitimized children (47.5%) were most often named Józef (9), Franciszek (5) and Piotr (5), which was similar to children born in wedlock at that time. After legitimization, the majority (65.8%) of the children, usually from the lower social classes, retained their mother's maiden name. Only 31.6% of the children took their father's name. These were mostly the sons of soldiers and children of mothers with a higher social position. One son (2.6%) retained the name of his mother's deceased husband. In the group of legitimized children, 38 (88.4%) were born out of wedlock with only 5 (11.6%) born in wedlock. Most, i.e., 61.9% of the children, were born in the Radomsko district and 30.95% in the other districts of the Warsaw Governorate. The remaining 7.15% came from the neighboring Radom Governorate. These proportions indicate local migrations of about 1/3 of the parents of illegitimate children. The institution of recognition of a child by his parents, as evidenced by the protocols analyzed, served mainly to show that their son was an only son, which in the light of the then regulations protected him from military service. Due to poorly-preserved archival sources from the peace courts, the phenomenon of legitimizing children has not been subject to wider historical study. The condition of the sources also makes it difficult to determine what percentage of natural children were legitimized by their parents.